

שמות פרק טו

(כב) וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם : (כג) וַיָּבֵאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֵּת מִיַּם מִמֶּרְהָ כִּי מָרִים הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מֶרְהָ : (כד) וַיִּלְנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתָּה : (כה) וַיִּצְעַק אֶל קָיִן וַיִּזְכְּרוּ קָיִן עַץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שֵׁם שֵׁם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסְהוּ : (כו) וַיֹּאמֶר אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל קָיִן אֶלְהִיד וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי קָיִן רִפְאֵךְ : ט

רשב"ם שמות פרק טו פסוק כה

שם שם לו חוק ומשפט [ושם נסהו] - שם במרה על ידי עלילות הנסיון אשר שם להצמיאם למים ואחר כך ריפא להם את המים התחיל להוכיחם שיקבלו עליהם את החוקים ואת המשפטים אשר ילמדם והוא יעשה צורכיהם. והיאך שם לו חוק ומשפט? שאמר להם אם שמוע תשמע לקול יי"י אלהיך וגו' ושמרת כל חוקיו שציוה אתכם :

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לט עמוד ב

רבי יעקב ... אמר : שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ; ... דתניא, רבי יעקב אומר : אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה, שאין תחיית המתים תלויה בה ; בכיבוד אב ואם כתיב : +דברים ה+ "למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך", בשילוח הקן כתיב : +דברים כב+ "למען ייטב לך והארכת ימים", הרי שאמר לו אביו 'עלה לבירה והבא לי גוזלות', ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה? והיכן אריכות ימיו של זה? אלא, למען ייטב לך - לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימך - לעולם שכולו ארוך.

ספר העיקרים [ר' יוסף אלבו, ספרד, 1380-1444] מאמר ד פרק כט

... ונמצא האנשים נחלקים בענין האמנת הגמול והעונש לדי' דעות כפי מספר החלקים שתגזור אותם החלוקה, שיש מי שיאמין שאין שם שכר ולא עונש לא גופיי [בעולם הזה] ולא נפשיי [בעולם הבא], ויש מי שיאמין שיש שם שכר גופיי [בעולם הזה] ונפשיי [בעולם הבא], ויש מי שיאמין השכר גופיי [בעולם הזה] ולא נפשיי [בעולם הבא], ויש מי שיאמינהו נפשיי [בעולם הבא] ולא גופיי [בעולם הזה]....

- **הדעת האחד** הוא שיש מן האנשים מי שיאמר שנפש האדם אין בה יתרון על נפש הבעלי חיים, ...
- **והדעת השני** הוא דעת מי שיאמין שיש שכר ועונש אבל יאמר שהוא גשמי ובעולם הזה, וזה לפי שיש מהאנשים שיאמינו שנפש האדם יש לה יתרון על הבעלי חיים בשיש בה כח שכלי על ידו ידבק הרוח האלהי באדם להשגיח בו כפי יתרון שכלו, אבל לפי שאין זה היתרון אלא הכנה בלבד יאמרו שהיא צריכה תמיד אל נושא, וכשיפרד זה הדבוק אשר בין הנפש והגוף תעדר הנפש, ...
- **והדעת הג'** הוא הפך הדעת השני, והוא דעת קצת מרבותינו ז"ל שאומרים שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והביאו ראיה לזה מן המוחש, אמרו הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ולקח את הבנים ובחזירתו נפל ומת, היכן טובתו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, והארכת ימים לעולם שכולו ארוך, ואי אפשר להיות עולם שכולו טוב ועולם שכולו ארוך אלא העולם הבא אחר המות והשכר הרוחני. וגם זה דעת כת מגדולי הפילוסופים וכת מבעלי התורה שנמשכו אחריהם, ...
- **והדעת הרביעי** הוא דעת מי שיאמין שהשכר ממנו גשמי ובעולם הזה וממנו רוחני ובעולם הבא אחר המות, וזהו דעת תורתנו הקדושה ..., וזהו דעת רבותינו ז"ל במקומות רבים וביחוד במה שנמצא בספרי, אמרו (דברים י"א כ"א) למען ירבו ימיכם : בעולם הזה, וימי בניכם : לימות המשיר, כימי השמים על הארץ : לעולם הבא, ...

ויקרא פרק כו - (ג) אם בְּחֻקָּי תֵּלְכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם : (ד) וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַתִּי הָאֶרֶץ בְּיֹלָה וְעַץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ :

דברים פרק כח - (א) וְהָיָה אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל קָיִן אֶלְהִיד לְשִׁמֹּר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו ... וְיִתְנֶךָ קָיִן אֶלְהִיד עֲלִיוֹן עַל כָּל גֹּזֵי הָאֶרֶץ : (ב) וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרָכּוֹת הָאֵלֶּה ...

דברים פרק יא - (יג) וְהָיָה אִם שְׂמַעַתְּ שְׂמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר אֶת קָיִן אֶלְהִיכֶם וּלְעַבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם : (יד) וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאֶסְפֶּת דָּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהַרְךָ : (טו) וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ וְאֶכְלָתָ וְשָׁבַעְתָּ :

רמב"ן, שער הגמול, י"ט

ואמרו בברכות (ו, א'): בקש משה להודיעו דרכיו, ונתן לו, שנאמר "הודיעני נא את דרכיך". אמר לפניו: ריבונו של עולם, מפני מה יש - צדיק וטוב לו, צדיק ורע לו; רשע וטוב לו, רשע ורע לו? אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: צדיק וטוב לו, צדיק גמור; צדיק ורע לו, צדיק שאינו גמור. רשע וטוב לו, רשע שאינו גמור; רשע ורע לו, רשע גמור.

ואמר בגמרא, ופליגא דרבי מאיר דתנא משמיה דרבי מאיר, שלא נתנו לו למשה זה המידה, שנאמר "וחנותי את אשר אחון", אף על פי שאינו הגון; "וריחמתי את אשר ארחם", אף על פי שאינו הגון. כלומר: שאינו הגון לדעת בני אדם, לומר שלא נמסרה המידה הזו לדעתו שלאדם.

ר' שלמה גורן [1917-1994, ישראל] תורת המועדים, שכר ועונש בעולם הזה, דף 82

מסוגיא זו שבברכות העלה למסקנה שתי שיטות בנושא שכר ועונש בעולם הזה, לשיטת חכמים: הכל מתנהג לפי החשבון והמעשה הטוב והרע. ואם כי אין דרכי החשבון מושגות על ידי ההגיון שלנו, אין בכך כלום. ...

אבל לדעת ר' מאיר ... כתב הרמב"ן "שאע"פ שהמדות הללו כך הם כמו שסברנו, ומקצת בני אדם נדונין בהן [ז"א "עשה טוב קבל טוב"], אבל עדיין יש צדיקים גמורים שלא בדרך המדות הללו מתיסרין ... ודבר זה אין לו תשובה לדעת הבריות אלא לדעת של א-ל דעות יתברך...."

רמב"ם הלכות תשובה פרק ט הלכה א

מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות והטובה שנוכח לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא שנאמר "למען ייטב לך והארכת ימים", והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הכרת שנאמר "הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה", מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך וכל אותן הדברים בעולם הזה, כגון שובע ורעב ומלחמה ושלוש ומלכות ושפלות ושיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית. כל אותן הדברים אמת היו ויהיו ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו אלינו טובות העולם הזה כולן, ובזמן שאנו עוברין עליהן תקראנה אותנו הרעות הכתובות, ואף על פי כן אין אותן הטובות הם סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות, אלא כך הוא הכרע כל הדברים, הקב"ה נתן לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנוכח לחיי העולם הבא, וכן הוא אומר בתורה אחר שהבטיח בטובות העולם הזה וצדקה תהיה לנו וגו'. וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב התורה מדעת ונעסוק בהבלי הזמן כענין שנאמר וישמן ישורון ויבעט, שדיין האמת יסיר מן העוזבים כל טובות העולם הזה שהן חזקו ידיהם לבעוט ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא כדי שיאבדו ברשעם, הוא שכתוב בתורה תחת אשר לא עבדת את ה' וגו', ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך, נמצא פירוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא וייטב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא, ...

ספר מורה הנבוכים חלק שלישי פרק יז

ואולם ההשגחה האלהית לפי דעתי ולפי מה שאני רואה, היא נמשכת אחר השפע האלהי, והמין אשר נדבק בו השפע ההוא השכלי, עד ששב בעל שכל ונגלה לו כל מה שהוא גלוי לבעל שכל, הוא אשר התחברה אליו ההשגחה האלהית ושערה לו כל פעולותיו על צד הגמול והעונש... והבן דעתי עד סופו והעלהו בידך, שאני לא אאמין שיעלם מהשם יתעלה דבר או איחס לו ליאות, אבל אאמין שההשגחה נמשכת אחר השכל ומדובקת בו, מפני שההשגחה אמנם תהיה ממשכיל ואשר הוא שכל שלם שלמות אין שלמות אחריו, א"כ כל מי שנדבק בו דבר מן השפע ההוא, כפי מה ששייגהו מן השכל, ישיגהו מן ההשגחה, זהו הדעת הנאות אצלי למושכל ולכתובי התורה ...

רמב"ן שמות פרק טו פסוק כו

... ובמכילתא (כאן) אמרו והישר בעיניו תעשה, זה משא ומתן, מלמד שכל הנושא ונותן באמונה ורוח הבריות נוחה הימנו מעלה עליו כאלו קיים כל התורה כלה. ...

ירמיהו פרק יז - (ז) בְּרוּךְ הַגִּבֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּיִקְנֹק וְהִיָּה יִקְנֹק מִבְּטָחוֹ: (ח) וְהִיָּה כְּעֶץ שֶׁתוֹלַע עַל מִים וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שְׁרָשָׁיו ...